

Metodički pristup vrednotama u nastavi Hrvatskoga jezika

Martina Kolar Billege*

martina.kolar@ufzg.hr

<https://orcid.org/0000-0002-4013-9141>

<https://doi.org/10.31192/np.22.1.7>

UDK: 37.091.3:811.163.2

[17.022.1:37.091.3]:001.8

Pregledni članak / Review

Primljeno: 24. travnja 2023.

Prihvaćeno: 21. prosinca 2023.

Metodički pristup vrednotama u nastavi hrvatskoga jezika podrazumijeva uključivanje znanstvenih spoznaja supstratnih znanosti u planiranje i provedbu nastave. Generička struktura metodike ukazuje na sinergiju odgoja i obrazovanja radi ostvarivanja kognitivnih i afektivnih ishoda. Stoga je u znanstvenom smislu potrebno, uz sadržaje matične znanosti, u proces poučavanja interpolirati i etičke i aksiološke sastavnice – vrednote, radi cjelovitog razvoja učenika. U radu je evidentirana frekvencija svake pojedine vrednote u metodičkim predlošcima u udžbenicima za hrvatski jezik. Objedinjeni podatci ukazuju na to da su vrednote visoke frekvencije znanje, zahvalnost i ljubav. Učitelji (N = 137) i roditelji (N = 102) slažu se da su navedene vrednote povezane s obitelji. Više od 50 % učitelja sve navedene vrednote (osim vjere, poniznosti i požrtvornosti) uvijek unosi u metodički kontekst, a manje od 50 % roditelja misli da vjeru i poniznost treba uvijek unositi u nastavu. Rezultati pokazuju da su vrednote koje ispitanici učitelji i roditelji smatraju povezanim s obitelji te potrebnima u metodičkom kontekstu ujedno vrednote visoke i srednje frekvencije u metodičkim predlošcima.

Ključni pojmovi: aksiologija, metodika hrvatskoga jezika, obitelj, učitelji, udžbenici.

* Izv. prof. dr. sc. Martina Kolar Billege, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Metodika je interdisciplinarna znanost o poučavanju nastavnoga predmeta. U generičkoj strukturi povezuje spoznaje o sadržaju poučavanja (matične znanosti) i spoznaje temeljnih odgojno-obrazovnih znanosti koje upućuju na smisao i proces poučavanja (filozofija, pedagogija, psihologija, sociologija, edukologija...)¹

Uspješno poučavanje (uvažavajući i odgojni i obrazovni segment) mora se temeljiti na postulatima znanstvene metodike, odnosno sustavno se i promišljeno treba pristupati definiranju ishoda i odabiru sadržaja poučavanja da se odgoj i obrazovanje ne bi sveli na samovoljno postupanje bez obzira na obveze, potrebe i zahtjeve društva. To znači da prakseološki segment metodike i mikrostrukturirani modeli metodičke artikulacije moraju biti koncipirani na znanstvenim postavkama (algoritmu matične znanosti uz uvažavanje jezičnih i razvojnih karakteristika učenika) da bismo produkt odgojno-obrazovnoga procesa prepoznali u razinama kompetencija koje uključuju znanja, vještine, sposobnosti, ali i stavove i navike polaznika iskazane ishodima. U sljedećoj definiciji prepoznaje se znanstvena utemeljenost pojma *metodički pristup* u kontekstu poučavanja jezika.

»Metodički pristup određivanju sadržaja poučavanja uvjetovan je kontekstom poučavanja koji mora obuhvatiti prethodna znanja učenika i uključiti nove informacije u cilju ovladavanja jezičnim znanjem koje omogućava stjecanje jezične komunikacijske kompetencije. Iz metodičkoga pristupa određivanju sadržaja poučavanja proizlazi metodički pristup određivanju kognitivnih ishoda učenja. U tim ishodima trebaju se identificirati potrebni sadržaji i razine ovladanosti tim sadržajima kako bi se kontinuirano stjecalo znanje nužno za cjelovito ovladavanje jezikom.«²

Analogno tome, metodički pristup vrednotama u nastavi podrazumijeva uključivanje etike kao filozofske discipline koja se bavi moralom te aksiologije kao filozofske discipline koja se bavi vrednotama. Tomić vrednote određuje kao pozitivnu moralnu, filozofsku, estetsku, životnu ili neku drugu kvalitetu, odnosno kao opća mišljenja, uvjerenja i stavove o tome što je ispravno, poželjno ili dobro.³

U odgojno-obrazovnoj interakciji iznimno su važni učitelji, a u obitelji roditelji, za stjecanje i oblikovanje stavova učenika/djece. Stjecanje stavova (o vrednotama) segment je koji se ostvaruje izravnim ili neizravnim pristupom, a u ovome radu naglašavamo važnost svjesnoga, izravnoga unosa vrednota u

¹ Usp. Ante BEŽEN, Vesna BUDINSKI, Martina KOLAR BILLEGE, *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*, Zagreb, Profil Klett – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

² Martina KOLAR BILLEGE, *Sadržaj, ishodi i vrednovanje u Hrvatskome jeziku – metodički pristup*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, 2020, 72.

³ Usp. Draženko TOMIĆ, *Filozofija i odgoj*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, 2020, 30.

počavanju hrvatskoga jezika. Jukić ističe da je potrebno promišljeno i pažljivo pristupiti određivanju cilja odgoja, izboru sadržaja, oblika i načina rada te osposobljavanju nastavnika da djeluju na primjeren i profesionalno kompetentan način koji će pridonijeti usvajanju i razvoju temeljnih vrijednosti kod mladih ljudi.⁴ Vrednote, dakle, postaju sastavnicom metodičkoga čina u procesu metodičke odgojno-obrazovne prakse u nastavnom predmetu Hrvatski jezik. Njihovo implementiranje u nastavu mora biti sustavno, a metodički predlošci odabrani tako da omogućuju prepoznavanje i stjecanje vrednota.

Rezultati dosadašnjih međunarodnih europskih istraživanja sustava vrednota te recepcije i primjene vrijednosnih orijentacija (*European Values Study*) pokazuju da vrednote imaju visoku društvenu i političku vrijednost te doprinose poboljšanju života na osobnoj, društvenoj i institucionalnoj razini. U navedenom su istraživanju u Republici Hrvatskoj ispitanici (N = 1488) iskazali da im je obitelj najvažniji životni segment.⁵ Promicanje vrednota u hrvatskom društvu važno je stoga promatrati u kontekstu škole kao temeljne i obvezne odgojno-obrazovne institucije, ali neodvojivo od konteksta obitelji.

Uvažavajući te rezultate, obavili smo istraživanje percepcije roditelja i učitelja o tome koje su vrednote u metodičkim predlošcima i metodičkom instrumentariju, motivski i idejno povezane s obitelji te koliko su zastupljene u nastavi hrvatskoga jezika.

»Obitelj je temeljna društvena jedinica, prva i osnovna životna zajednica 'zajednica osoba, najmanja društvena stanica i kao takva temeljna ustanova za život svakog društva'. Utemeljuje se na zajedničkom životu krvnim srodstvom povezanih osoba, najčešće roditelja i djece, a mogu postojati i drugi članovi.«⁶

Na temelju takve definicije obitelji u ovom se radu promatra pristup vrednotama iz perspektive roditelja i iz perspektive učitelja upravo zato što se odgojni učinak postiže ako su usklađena mišljenja (i djelovanja) tih subjekata u odgoju i obrazovanju. Nastava hrvatskoga jezika odabrana je zato što u primarnom obrazovanju zahvaća najveću vremensku dimenziju (satnicu), a sadržaji uključuju etičke i aksiološke elemente – vrednote.

⁴ Usp. Renata JUKIĆ, Moralne vrijednosti kao osnova odgoja, *Nova prisutnost*, 11 (2013) 3, 401-417.

⁵ Usp. Josip BALOBAN, Gordan ČRPIĆ, Josip JEŽOVITA, *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*, Zagreb, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Hrvatsko katoličko sveučilište – Kršćanska sadašnjost, 2019, 5-6.

⁶ Ante VUKASOVIĆ, *Obitelj – vrelo i nositeljica života*, Zagreb, Hrvatski katolički zbor »MI«, 1994, 14.

1. Teorijski pristup problemu istraživanja

Vrijednosni elementi – vrednote – neizostavni su u metodičkoj artikulaciji nastave hrvatskoga jezika (i drugih nastavnih predmeta). Mikrostrukturirani modeli poučavanja uključuju izravan i neizravan pristup vrednotama. U izbor metodičkih predložaka, čijom se analizom dosežu obrazovni i odgojni ishodi, potrebno je uključiti one koji sadrže elemente za poučavanje o ovim vrednotama: znanju, poštovanju, povjerenju, odgovornosti, požrtvovnosti, ljubavi, pravednosti, solidarnosti, odanosti, slobode, poniznosti, prijateljstva, zahvalnosti, dostojanstva i vjere. Metodički predložak, kao tekst koji je zasićen pojavom (jezičnom, književno-teorijskom) koja se poučava, ostvaruje umjetničku (estetsku), etičku i obrazovnu funkciju i u tom smislu jest »vrijedna stvarnost«⁷ zato što promiče vrednote apstraktne vrсноće.

Iako se odgoj i obrazovanje ostvaruju i neformalno, u metodičkome kontekstu razmatramo samo formalne oblike odgoja i obrazovanja usustavljene u nastavnom procesu u cijelom obrazovnoj vertikali.

To znači da u metodički kontekst osmišljeno unosimo sadržaje s pomoću kojih će se realizirati očekivanja odgojno-obrazovnog sustava (iskazana u kurikulskim dokumentima). Ti sadržaji, dakle, moraju biti sustavno i promišljeno interpolirani u metodički proces i odnositi se na obrazovne, ali i na odgojne elemente. Jer, iako se

»čovjek mora sam osobno probiti do aktualnog obrazloženja moralnog dobra ili zla svog djelovanja [...] na svoj način u toj oblasti može puno doprinijeti institucija tzv. duhovnog ili unutarnjeg usmjeravanja; to usmjeravanje vrše ljudi za ljude – i to raznorazni ljudi: roditelji, znanci, odgojitelji itd.«⁸

Škola je upravo takva institucija koja u svoje temeljne ciljeve uključuje odgoj, ali je u suvremenom kontekstu to često nedovoljno naglašen segment. Učenika se u stručnoj literaturi naziva metodičkim subjektom, ali se zanemaruje činjenica da on zaista jest subjekt.

»Čovjek se osjeća kao subjekt, misli i živi kao subjekt, pa i u susretu s trijumfom tehnike ili društva u cjelini [...] Odgojno-obrazovni proces dodatno je opterećen inzistiranje na prirodoslovno-matematičkim disciplinama (ponekad i na štetu onih humanističkih), mobilnošću, usmjerenošću prema tržišnoj utakmici i ciljanoj profesionalizaciji, inzistiranje na društvu znanja. To znači da odgojno-obrazovne institucije načelno pružaju više činjenica nego li vrijednosti, više istine nego li mudrosti, više tehničke i znanstvene nego li humanističke i etičke racionalnosti, više sredstava nego li ciljeva, ideala i adekvatnih vrijednosti.«⁹

⁷ Usp. Tomić, *Filozofija i odgoj...*, 30.

⁸ Karol WOJTYŁA, *Temelji etike*, Split, Verbum, 2013, 21.

⁹ Tomić, *Filozofija i odgoj...*, 81-82.

U odgojno-obrazovnim institucijama (kojima je povjeren i odgoj!) ne smije se zaboraviti izučavati »umijeće ispravna života – želimo bolje izučiti umijeće nad umijećima – kako biti čovjek«. ¹⁰

Etičke spoznaje i elementi u metodičkom se kontekstu odnose na vrednote i vrijednosti koje su motivi i ideje u metodičkim predlošcima, metodičkom instrumentariju i procesu odgoja i obrazovanja. Stalnost o nazorima o moralnom dobru i zlu obvezuju da se u odgoj i obrazovanje sustavno unose vrednote i da se o njima poučava, bez obzira na to primjenjuju li se načela nezavisne ili religijske etike. ¹¹

Metodički je transfer sadržaja (iz matične znanosti u nastavni diskurs) prepoznatljiv u metodičkim predlošcima (tekstovima za nastavu), ali i u odabranim sustavima, metodama i postupcima učitelja (u najširem smislu).

Stoga se može zaključiti da je upravo struktura sadržaja (matične znanosti) jedan od temeljnih čimbenika za ostvarivanje transfera iz izvorne znanosti u nastavni diskurs. Drugi se čimbenik odnosi na uvažavanje razvojnih karakteristika (kognitivnih, afektivnih i psihomotornih) učenika te na odgoj kao »nužnu društvenu potrebu za personalizaciju, socijalizaciju i inkulturaciju. Odgoj je 'briga' za ono raspoloživo ljudsko u konkretnom pojedincu«. ¹² Interdisciplinarnost i uvažavanje matične znanosti u postupku prijenosa sadržaja poučavanja u program pojedinoga stupnja obrazovanja jasan je pokazatelj metodičkoga pristupa. ¹³

Vrednote pritom smatramo sadržajem jer su eksplicitno ili implicitno sadržane u metodičkim predlošcima. »Vrijednosti se tiču svih jer su zajedničko dobro i ne smiju biti prepuštene fakultativnoj brizi, nego su dužnost svakog pojedinca.« ¹⁴ Poučavanje o vrednotama i odgajanje za vrednote sastavni je dio nastavnoga procesa. Učenike je potrebno sustavno poučavati o vrednotama u metodičkim tekstovima (metodičkim predlošcima) kao izvornim tekstovima čijom će analizom spoznavati upravo taj sadržaj. Pristup tim tekstovima uvjetovan je, između ostaloga, znanjem i stavovima učitelja koji se očituju u izboru i artikulaciji sadržaja.

Metodički instrumentarij jest tekst kojim učitelj učenika usmjerava do željene spoznaje te bitno utječe na pristup tekstu (metodičkom predlošku) i sadržaju poučavanja. Ovisno o koncepciji udžbenika i metodičkom pristupu autora udžbenika, metodički instrumentarij upućuje na unos vrijednosne dimenzije, etičkih i aksioloških elemenata u poučavanje.

U metodičkoj artikulaciji sadržaja (u poučavanju), osobito u vrijednosnom kontekstu, dominantna je ipak uloga učitelja. Stoga smo u istraživanju željeli

¹⁰ Joseph RATZINGER, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Split, Verbum, 2014, 11-12.

¹¹ Usp. Wojtīla, *Temelji etike...*, 21.

¹² Tomić, *Filozofija i odgoj...*, 27.

¹³ Usp. Kolar Billege, *Sadržaj, ishodi i...*, 69.

¹⁴ Frano PRCELA, Polog katoličkoga u hrvatskom identitetu, u: Zorislav LUKIĆ, Božo SKOKO (ur.), *Hrvatski identitet*, Zagreb, Matica hrvatska, 2011, 211-232, 211.

utvrditi frekvenciju vrednota u metodičkim predlošcima i metodičkom instrumentariju (u nastavi hrvatskoga jezika) koje su učiteljima ponuđene u osmišljavanju poučavanja te ispitati mišljenje učitelja i roditelja o povezanosti vrednota s obitelji i važnosti uključivanja vrednota u metodički kontekst.

2. Metodološki okvir istraživanja

2.1. Cilj istraživanja

Ovim se istraživanjem željela utvrditi frekvencija vrednota eksplicitno interpoliranih u metodičke predloške i metodički instrumentarij u udžbenicima za hrvatski jezik u 3. i 4. razredu primarnoga obrazovanja te ispitati mišljenja učitelja i roditelja o povezanosti vrednota s obitelji i važnosti uključivanja vrednota u nastavni proces.

2.2. Postupak istraživanja, instrument i uzorak ispitanika

U ovom su istraživanju analizirani udžbenici za hrvatski jezik za 3. i 4. razred primarnoga obrazovanja radi utvrđivanja frekvencije vrednota u metodičkim predlošcima i metodičkom instrumentariju koje su u tematskom (motivskom, idejnom) kontekstu povezane s obitelji.¹⁵ Vrednote koje su prepoznate u metodičkim predlošcima proizlaze iz tematskog i motivskog sloja teksta, a inicijalno ih navodi više autora.¹⁶ Ispitana su mišljenja učitelja i s tim je ciljem konstruiran upitnik koji je sadržavao tvrdnju i pitanje: (1) *Navedene vrednote povezane su s obitelji.* Za svaku od ponuđenih vrednota učiteljice su svoje slaganje iskazale na skali Likertovog tipa (1 – uopće se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem). Ponuđene su vrednote: znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvornost, ljubav, pravednost, solidarnost, odanost, sloboda, poniznost, prijateljstvo, zahvalnost, dostojanstvo i vjera. (2) *Koliko često navedene vrednote unosite u metodički kontekst (poučavanje)?* (1 – nikada; 5 – uvijek). U istraživanju je sudjelovalo 137 ispitanika (N = 137 učiteljica).

Za ispitivanje mišljenja roditelja konstruiran je upitnik koji je sadržavao tvrdnju i pitanje: (1) *Navedene vrednote povezane su s obitelji.* Za svaku od po-

¹⁵ Usp. Vesna BUDINSKI i dr., *Trag u priči 3. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 3. razred osnovne škole* – 1. dio, Zagreb, Profil Klett, 2020; isto, 2. dio; isti, *Trag u priči 4. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 4. razred osnovne škole* – 1. dio, Zagreb, Profil Klett, 2020; isto, 2. dio.

¹⁶ Usp. Tomić, *Filozofija i odgoj...*, 30; Martina KOLAR BILLEGE, Vesna BUDINSKI, Artefakt hrvatske kulturne baštine u razvijanju kulturnog identiteta u primarnom obrazovanju – od kravate i spomenika do univerzalnih vrednota, u: A. NIKČEVIĆ-MILKOVIĆ, J. BRALAMUDROVČIĆ, D. JURKOVIĆ (ur.), *Globalne promjene u obrazovanju i očuvanje baštine*, Zadar, Sveučilište u Zadru, 2023, 13-42.

nuđenih vrednota ispitanici su svoje slaganje iskazali na skali Likertovog tipa (1 – uopće se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem). Ponuđene su vrednote: znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvornost, ljubav, pravednost, solidarnost, odanost, sloboda, poniznost, prijateljstvo, zahvalnost, dostojanstvo i vjera. (2) *Koliko često navedene vrednote treba unositi u nastavu?* (1 – nikada; 5 – uvijek). U istraživanju su sudjelovala 102 ispitanika (N = 102 roditelja).

2.3. Problemi istraživanja

U istraživanju su postavljena tri istraživačka problema s potproblemima.

P1 Istražiti u koliko su metodičkih predložaka (uključujući i metodički instrumentarij) u udžbenicima za 3. i 4. razred za hrvatski jezik eksplicitno interpolirani sadržaji o vrednotama: *znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvornost, ljubav, pravednost, solidarnost, odanost, sloboda, poniznost, prijateljstvo, zahvalnost, dostojanstvo i vjera*.

P2 (a) Ispitati mišljenje učitelja i roditelja o povezanosti pojedinih vrednota s obitelji.

P2 (b) Ispitati razlike u mišljenju učitelja i roditelja o povezanosti pojedinih vrednota s obitelji.

P3 (a) Ispitati mišljenje učitelja o tome koliko često unose pojedine vrednote u metodički kontekst.

P3 (b) Ispitati mišljenje roditelja o tome koliko često treba unositi određene vrednote u nastavu.

P3 (c) Ispitati razlike između učitelja i roditelja u mišljenju o učestalosti / potrebi učestalosti unosa vrednota u metodički kontekst / nastavu.

2.4. Rezultati istraživanja i diskusija

2.4.1. Interpolacija sadržaja o vrednotama u metodičkim predlošcima

U prvom smo istraživačkom problemu (P1) analizom metodičkih predložaka u udžbenicima *Trag u priči 3* (1. i 2. dio) i *Trag u priči 4* (1. i 2. dio)¹⁷ utvrdili da su navedeni metodički predlošci usmjereni na poučavanje (odgajanje) o vrednotama koje su u njima prepoznate.

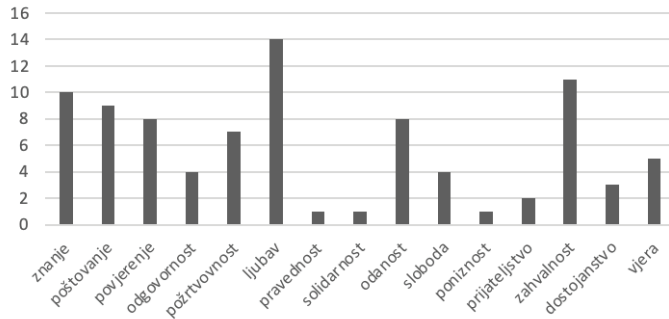
Rezultati analize metodičkih predložaka u udžbeniku za 3. i 4. razred prikazani su u tablicama 1 i 2 te na grafikonima 1 i 2.

¹⁷ Usp. isto.

Tablica 1. Vrednote evidentirane u metodičkim predlošcima za 3. razred

3. razred; autor i djelo (metodički predložak)	tema/motiv	vrednote
Božidar Prosenjak <i>Prošlo je ljeto</i>	braća, mama, tata	znanje, odgovornost, ljubav, sloboda, zahvalnost
Jelena Pervan <i>Juma i Dado</i>	braća i sestre	poštovanje, odgovornost, požrtvovnost, solidarnost, prijateljstvo, zahvalnost
Zlatko Krilić <i>Čovjek s vrlinama</i>	čovjekove vrline	znanje, odgovornost, sloboda, zahvalnost, dostojanstvo
učenički radovi <i>Osmijeh za grad</i>	domoljublje, rat, sloboda, ljepota grada, herojski grad	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, pravednost, solidarnost, odanost, sloboda, poniznost, prijateljstvo, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Xanna Chown <i>Ledeno jutro</i>	majka, priroda, kći, životne pouke/vrijednosti	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, zahvalnost
Tin Kolumbić <i>U božićnoj noći</i>	vjera, Božić, običaji	znanje, poštovanje, požrtvovnost, ljubav, poniznost, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Jure Karakaš <i>Božićna čestitka</i>	obitelj, ozračje Božića, kultura čestitanja	znanje, poštovanje, ljubav, poniznost, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Zvonimir Balog <i>Božić</i>	božićno ozračje i običaji u obitelji, vrednote	znanje, poštovanje, ljubav, poniznost, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Sunčana Škrinjarčić <i>Nova godina</i>	djeca, multikulturalnost	znanje, poštovanje, solidarnost, sloboda, prijateljstvo
Sanja Lovrenčić <i>Što ćeš biti kad odrasteš</i>	obitelj, majka, dijete	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, pravednost, sloboda, zahvalnost
Mladen Kušec <i>Kako spavaju djeca?</i>	majčina ljubav, dijete i majka	ljubav, zahvalnost, vjera
Ivan Goleš <i>Hvalisava trešnja</i>	sjećanje na baku, životne pouke	znanje, poštovanje, ljubav, sloboda, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Ivanka Borovac <i>Luka i proljeće</i>	mama, tata, dijete	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, pravednost, solidarnost, prijateljstvo, zahvalnost
Grigor Vitez <i>Staza</i>	dijete, baka	znanje, povjerenje, ljubav, zahvalnost
Pajo Kanižaj <i>Ljubav mame</i>	ljubav majke i djeteta	povjerenje, požrtvovnost, ljubav, zahvalnost
Ratko Zvrko <i>Majka</i>	majka i dijete	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, pravednost, odanost, zahvalnost
Pajo Kanižaj <i>Hrvatska domovina</i>	domovina, narod, roditelji	znanje, poštovanje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, pravednost, odanost, sloboda, zahvalnost, dostojanstvo
Božidar Stančić <i>Kraj školske godine</i>	dijete, mama, tata, škola	znanje, odgovornost, požrtvovnost, ljubav, prijateljstvo, zahvalnost

Na grafikonu 1 se prikazuju objedinjene podatke o interpolaciji vrednota u metodičke predloške koji su detaljno predstavljene u tablici 1.

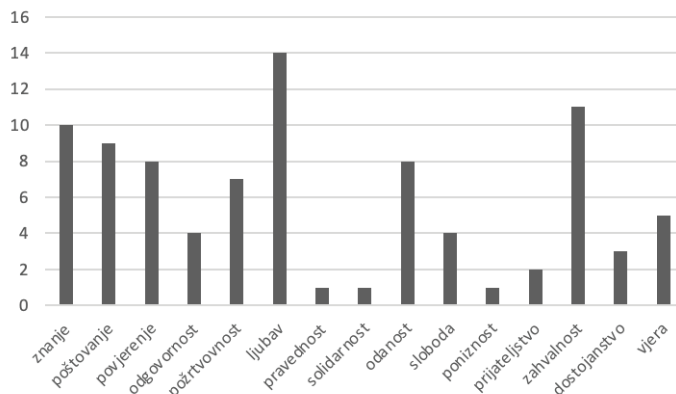

Grafikon 1. Frekvencija vrednota u metodičkim predloškima za 3. razred (N = 18 tekstova)

Tablica 2. Vrednote evidentirane u metodičkim predloškima za 4. razred

4. razred; autor i djelo (metodički predložak)	tema/motiv	vrednote
Ivana Brlić-Mažuranić <i>Šuma Striborova</i>	obitelj; sin, majka	poštovanje, požrtvornost, ljubav, poniznost, zahvalnost, dostojanstvo
Jelena Pervan <i>Jesenski hobi</i>	sukob stavova (majka, baka, djed)	znanje, povjerenje, ljubav, sloboda
Sanja Lovrenčić <i>Ono što svi znaju</i>	majka, sin, vrijednosti	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, ljubav, zahvalnost
Josip Kozarac <i>Moj djed</i>	odnos djeda i unuka, smrt	poštovanje, povjerenje, požrtvornost, ljubav, odanost, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Sanja Pilić <i>Bakina kapa</i>	odnos bake i unuka;	poštovanje, požrtvornost, ljubav, odanost, zahvalnost
Sanja Lovrenčić <i>Čitanje naglas</i>	čitanje	znanje, ljubav, odanost, zahvalnost
Maja Gabelica-Šupljika i Mirjana Milanović <i>Božićna čestitka</i>	Božić, blagdani, čestitanje	znanje, poštovanje, ljubav, odanost, sloboda, prijateljstvo, zahvalnost, vjera
Katarina Čeliković <i>Božićno drveće Božičevih</i>	Božić, slavlje	znanje, poštovanje, požrtvornost, ljubav, odanost, zahvalnost, vjera
Pavao Pavličić <i>Lada od vode</i>	početno čitanje, polazak u školu, majka, obitelj	znanje, povjerenje, odgovornost, ljubav, zahvalnost
Ivana Brlić-Mažuranić <i>Kako je Potjeh tražio istinu</i>	djed, obitelj, unučad, sukob dobra i zla	znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvornost, ljubav, pravednost, odanost, vjera
<i>Lijepa naša domovino</i>	domovina, narod, nasljeđe	znanje, ljubav, odanost, sloboda, zahvalnost, dostojanstvo, vjera
Valentina Kunšt <i>Televizijska škatula</i>	obitelj, zavičaj	znanje, poštovanje, povjerenje, ljubav, sloboda, zahvalnost

Sanja Lovrenčić <i>Godina 1874.</i>	majka, dijete, pomoć u učenju	znanje, povjerenje, poštuvnost, ljubav
Sonja Zubović <i>Moj djed i sunce</i>	majka, dijete, pomoć u učenju	poštovanje, povjerenje, ljubav, prijateljstvo, zahvalnost
Mladen Kušec i Pero Gotovac <i>Kad se bratska srca slože</i>	sloga, rad	poštuvnost, solidarnost, odanost

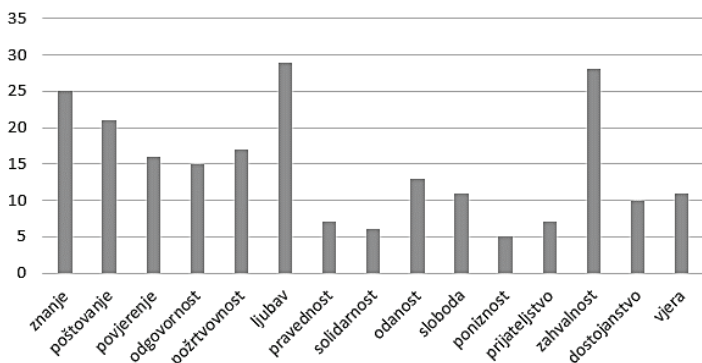
Grafikon 2. Frekvencija vrednota u metodičkim predlošcima za 4. razred (N = 15 tekstova)

Primjer analize prikazat ćemo s pomoću jednoga metodičkog predloška namijenjenog učenicima četvrtoga razreda u primarnom obrazovanju u Republici Hrvatskoj.

Metodički predložak, tekst Sanje Lovrenčić *Ono što svi znaju* (iz knjige *U potrazi za Ivanom*), u tematskom sloju zahvaća motive majke, sina, njihova suodnosa u kontekstu učenja, znanja i istraživanja. U sadržajnom sloju teksta mogu se zamijetiti karakteristike njihova odnosa prikazane u dijalogu i vizualnim pjesničkim slikama koje sugeriraju bliskost, povjerenje, poštovanje, ljubav i zahvalnost. Metodički predložak i instrumentarij primarno je usmjeren na doseganje prvoga kurikulskog ishoda za hrvatski jezik u 4. razredu osnovne škole, domena C – Kultura i mediji: Učenik izdvaja važne podatke koristeći se različitim izvorima primjerenima dobi. Razrada ishoda: prepoznaje moguće izvore podataka i informacija: stručnjaci ili drugi pojedinci, školske ili narodne/ gradske knjižnice, internet; dolazi do podataka kombinirajući različite izvore.¹⁸ Uz navedenu osnovnu funkciju, opisani metodički predložak omogućuje u mikrostrukturiranoj artikulaciji istaknuti ove vrednote: *znanje, poštovanje, povjerenje, odgovornost, ljubav i zahvalnost*.

¹⁸ Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (NN 10/2019).

Na grafikonu 3 vidljivo je koje je vrednote tijekom nastave hrvatskoga jezika u 3. i 4. razredu, ako se poučava prema analiziranim udžbenicima *Trag u priči*, moguće interpolirati u nastavu najmanje onoliko puta koliko su puta ponovljene u metodičkim predlošcima. Odabiru metodičkih predložaka mora prethoditi znanje učitelja o etičkim elementima i važnosti njihova unosa u metodički kontekst nastave hrvatskoga jezika. Sustavan pristup odgoju, uz poučavanje radi dosezanja obrazovnih ishoda, nužan je preduvjet za cjelovit razvoj učenika.

Grafikon 3. Prikaz frekvencija vrednota u metodičkim predlošcima objedinjeno za 3. i 4. razred

Srednja vrijednost (M) frekvencija vrednota je 14,7; SD 7,9. Iz prikazanih rezultata proizlazi da su vrednote niske frekvencije ($M-SD=7$) *poniznost* (5), *solidarnost* (6), *pravednost* (7) i *prijateljstvo* (7), a vrednote visoke frekvencije ($M+SD=22$) *znanje* (25), *zahvalnost* (28) i *ljubav* (29). Vrednotama srednje visoke frekvencije u navedenim udžbenicima možemo smatrati ove: *poštovanje* (21), *povjerenje* (16), *odgovornost* (15), *požrtvovnost* (17), *odanost* (13), *slobodu* (11), *dostojanstvo* (10) i *vjeru* (11).

2.4.2. Mišljenje učitelja i roditelja o povezanosti pojedinih vrednota i obitelji

U problemu P2 (a) ispitali smo mišljenje učitelja i roditelja o povezanosti vrednota s obitelji, a u problemu P2 (b) razlike u njihovu mišljenju o toj povezanosti (tablica 3).

Rezultati ukazuju na to da se za gotovo sve vrednote najveći udio učitelja u potpunosti slaže da su povezane s obitelji. Iznimka je vrednota *znanje* za koju se najveći udio učitelja uglavnom slaže s tvrdnjom da je ta vrednota povezana s obitelji, a nešto manje ih se u potpunosti slaže. Pretpostavljamo da učitelji više povezuju znanje sa školom nego s obitelji.

Kad su u pitanju roditelji, za gotovo sve vrednote najveći udio roditelja u potpunosti se slaže da su povezane s obitelji (od 52 % za *znanje* do 95,1 % za

poštovanje, povjerenje i ljubav). Jedino za vrednotu *poniznosti* postotak iznosi 44 %.

Da bi se testirala razlika između učitelja i roditelja u njihovom mišljenju o povezanosti vrednota s obitelji, umjesto testa hi kvadrat korišten je Fisherov test (*Fishers exact test*) jer je očekivana frekvencija odgovora kod većine vrednota bila manja od pet u više od 20 % kategorija. Budući da je frekvencija odgovora *uopće se ne slažem* i *uglavnom se ne slažem* bila vrlo malena, te dvije kategorije odgovora spojene su u jednu. U slučaju kad je Fisherov test bio značajan, razlike između kategorija odgovora testirane su usporedbom proporcija odgovora.

Razlike između učitelja i roditelja postoje samo za tri vrednote: *znanje*, *poniznost* i *vjeru*.

Kad je u pitanju *znanje*, roditelji se značajno više od učitelja u potpunosti slažu da postoji povezanost znanja i obitelji, dok se učitelji značajno više od roditelja uglavnom slažu o tome. Općenito se može reći da roditelji više vjeruju da je vrednota znanja povezana s obitelji.

Kada je u pitanju *poniznost*, značajno veći postotak roditelja nego učitelja ne slaže se s tvrdnjom da je vrednota *poniznosti* povezana s obitelji.

Kod vrednote *vjere* značajno veći broj roditelja ne slaže se da je vjera povezana s obitelji, dok se značajno veći broj učitelja uglavnom slaže da je vjera povezana s obitelji. Dakle, roditelji nešto rjeđe nego učitelji povezuju vrednote *poniznosti* i *vjere* s obitelji.

Tablica 3. Mišljenje učitelja i roditelja o povezanosti pojedinih vrednota s obitelji

	Vrednote su povezane s obitelji.	uopće se ne slažem (%)	uglavnom se ne slažem (%)	ne mogu se odlučiti (%)	uglavnom se slažem (%)	u potpunosti se slažem (%)	značajnost razlike
učitelji	znanje	0	2,2	21,2	45,3	31,4	0,02
roditelji		0	2,0	14,7	31,4	52,0	
učitelji	poštovanje	0	0	0	4,4	95,6	0,45
roditelji		0	1,0	1,0	2,9	95,1	
učitelji	povjerenje	0	0	0,7	7,3	92,0	0,80
roditelji		0	0	1,0	3,9	95,1	
učitelji	odgovornost	0	0	0	15,3	84,7	0,07
roditelji		0	1,0	0	6,9	92,2	
učitelji	požrtvovnost	0	0	5,1	22,6	72,3	0,44
roditelji		0	1,0	8,8	22,5	67,6	
učitelji	ljubav	0	0	0	6,6	93,4	0,57
roditelji		0	0	1,0	3,9	95,1	
učitelji	pravednost	0	0,7	4,4	16,1	78,8	0,65
roditelji		0	1,0	2,0	12,7	84,3	

učitelji	solidarnost	0	0	4,4	21,9	73,7	0,38
roditelji		0	0	4,9	14,7	80,4	
učitelji	odanost	0,7	0,7	2,2	17,5	78,8	0,39
roditelji		0	0	4,9	13,7	81,4	
učitelji	sloboda	0,7	1,5	8,0	22,6	67,2	0,52
roditelji		0	0	6,9	26,5	66,7	
učitelji	poniznost	2,2	2,2	19,0	27,7	48,2	0,01
roditelji		7,8	9,8	18,6	19,6	44,1	
učitelji	prijateljstvo	0,7	0,7	9,5	24,1	65,0	0,90
roditelji		1,0	1,0	6,9	24,5	66,7	
učitelji	zahvalnost	0	0	5,8	24,8	69,3	0,34
roditelji		0	2,0	4,9	19,6	73,5	
učitelji	dostojanstvo	0	0,7	5,1	21,9	72,3	0,56
roditelji		0	1,0	5,9	14,7	78,4	
učitelji	vjera	0,7	2,2	11,7	27,7	57,7	0,00
roditelji		7,8	7,8	16,7	12,7	54,9	

2.4.3. Mišljenje učitelja i roditelja o učestalosti/potrebi unošenja pojedinih vrednota u metodički kontekst/nastavu

U problemu P3 (a) ispitani smo mišljenje učitelja o tome koliko često unose vrednote u metodički kontekst, u problemu P3 (b) mišljenje roditelja o tome koliko često treba pojedine vrednote unositi nastavu, a u problemu P3 (c) ispitani smo razlike u mišljenju između učitelja i roditelja (tablica 4).

Iz rezultata se može zaključiti da više od 50 % učitelja uvijek unosi u metodički kontekst sve vrednote osim *požrtvovnosti* (46 %), *poniznosti* (35 %) i *vjere* (29,9 %). Pritom *požrtvovnost* unose često (vrijednost 4 na skali), a za vrednote *poniznost* i *vjera* rezultati su najraspršeniji, odnosno možemo zaključiti da ih manje unose u nastavu.

Kad su u pitanju roditelji više od 50 % roditelja (N = 102 roditelja) u potpunosti se slaže da sve navedene vrednote, osim *poniznosti* i *vjere*, treba unositi u nastavu.

Rezultati pokazuju da vrlo visok udio ispitanika (50 % i više) iz oba uzorka (učitelja i roditelja) misli da gotovo sve vrednote (osim *poniznosti* i *vjere*, a kod učitelja i *požrtvovnosti*) treba uvijek unositi u metodički kontekst.

Učitelji su procjenjivali koliko često unose vrednote u metodički kontekst na skali od 5 stupnjeva (1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često i 5 – uvijek). Roditelji su procjenjivali koliko je po njihovom mišljenju potrebno unositi vrednote u nastavu na istoj skali. Budući da je frekvencija odgovora *nikad* i *rijetko* bila vrlo mala, te su dvije kategorije odgovora spojene u jednu. Podatci su analizirani istim postupkom kao kod testiranja razlika između učitelja i roditelja u mišljenju o povezanosti vrednota s obitelji.

Rezultati su pokazali da postoji statistički značajna razlika u mišljenju učitelja i roditelja o učestalosti / potrebi učestalosti unosa vrednota u metodički kontekst / nastavu za sve vrednote, osim za *slobodu* i *zahvalnost*.

Kad su u pitanju vrednote *znanja, poštovanja, povjerenja, odgovornosti, požrtvornosti, pravednosti* i *dostojanstva*, roditelji se u značajno većem postotku nego učitelji *u potpunosti slažu* da ih treba unositi u nastavu, dok se značajno više učitelja nego roditelja *uglavnom slaže* s tim. Dakle, može se zaključiti da su *roditelji nešto skloniji od učitelja uvođenju navedenih vrednota u nastavu*.

Kod vrednota *ljubavi, prijateljstva, solidarnosti, odanosti* i *poniznosti* značajno više učitelja nego roditelja *u potpunosti se* ili *uglavnom slaže* da ih treba unositi u nastavu, dok je neodlučnih značajno više roditelja nego učitelja. Također, kad je u pitanju *poniznost*, značajno veći broj roditelja nego učitelja *u potpunosti* ili *uglavnom se ne slažu* da bi tu vrednotu trebalo unositi u nastavu. Dakle, može se zaključiti da su *učitelji nešto skloniji od roditelja uvođenju navedenih vrednota u nastavu*.

Kad je u pitanju *vjera*, značajno se više roditelja nego učitelja *u potpunosti* ili *uopće ne slaže* da je treba unositi u nastavu, a značajno više učitelja nego roditelja se *uglavnom* s tim slaže. Dakle, može se zaključiti da su *učitelji nešto skloniji od roditelja uvođenju vjere u nastavu*.

Tablica 4. Izjave učitelja o učestalosti unosa pojedinih vrednota u metodički kontekst (učitelji), odnosno koliko je često potrebno unositi pojedine vrednote u nastavu (roditelji)

		nikad (%)	rijetko (%)	ponekad (%)	često (%)	uvijek (%)	Značajnost razlike
učitelji	znanje	0	0	1,5	20,4	78,1	0,02
roditelji		0	0	0	9,8	90,2	
učitelji	poštovanje	0	0	0	19,7	80,3	0,00
roditelji		0	0	2,0	4,9	93,1	
učitelji	povjerenje	0	0	1,5	30,7	67,9	0,01
roditelji		0	2,9	3,9	17,6	75,5	
učitelji	odgovornost	0	0	0,7	16,1	83,2	0,04
roditelji		0	0	0	6,9	93,1	
učitelji	požrtvovnost	0	0,7	11,7	41,6	46,0	0,02
roditelji		1	5,9	8,8	30,4	53,9	
učitelji	ljubav	0	0	0,7	27,0	72,3	0,00
roditelji		1	2,9	10,8	25,5	59,8	
učitelji	pravednost	0	0	0	15,3	84,7	0,03
roditelji		0	0	2,0	6,9	91,2	
učitelji	solidarnost	0	0	3,6	24,1	72,3	0,05
roditelji		0	0	7,8	12,7	79,4	

učitelji	odanost	0	0,7	10,2	35,8	53,3	0,03
roditelji		2	2,9	13,7	21,6	59,8	
učitelji	sloboda	0	0,7	6,6	35,0	57,7	0,40
roditelji		0	2,9	9,8	29,4	57,8	
učitelji	poniznost	0,7	6,6	24,1	33,6	35,0	0,01
roditelji		7,8	11,8	23,5	19,6	37,3	
učitelji	prijateljstvo	0	0	0,7	20,4	79,0	0,02
roditelji		0	2,0	5,9	14,7	77,5	
učitelji	zahvalnost	0	0	7,3	29,2	63,5	0,28
roditelji		0	2,9	5,9	27,5	63,7	
učitelji	dostojanstvo	0	2,2	5,1	32,1	60,6	0,01
roditelji		0	2,0	2,0	16,7	79,4	
učitelji	vjera	3,6	10,0	23,4	33,6	29,9	0,00
roditelji		19,6	8,8	23,5	14,7	33,3	

Navedeni podatci ukazuju na dobro inicijalno stanje o percepcijama vrednota jer slaganje subjekata zainteresiranih za odgoj i obrazovanje potencijalno omogućuje i podupire uspjeh toga procesa.

Iz rezultata istraživanja valja istaknuti da u analiziranim udžbenicima vrednote nisu zanemarene, naprotiv, vrednote visoke frekvencije su *znanje, zahvalnost i ljubav*; vrednotama srednje frekvencije u analiziranim udžbenicima možemo smatrati *poštovanje, povjerenje, odgovornost, požrtvovnost, odanost, slobodu, dostojanstvo i vjeru*. Vrednote niske frekvencije u udžbenicima su *poniznost, solidarnost, pravednost i prijateljstvo*. Međutim, te rezultate valja usporediti s iskazima ispitanih učitelja koji su procijenili osobni unos tih vrednota u metodički kontekst. *Pravednost* uvijek unosi 84,7 %, a 15,3 % ih često unosi. *Solidarnost* uvijek unosi 72,3 % učitelja, a često 24,1 %. *Poniznost* uvijek unosi 35 % učitelja, a često 33,6 %. *Prijateljstvo* je vrednota koju u metodički kontekst uvijek unosi 79 % učitelja, a često je unosi 20,4 %. Moguće je zaključiti da vrlo visok udio ispitanika uvijek ili često unosi u metodički kontekst i one vrednote koje nisu eksplicitno naznačene u metodičkim predlošcima. »Roditelji gledaju na školu kao na instituciju koja im pomaže u odgojnim i obrazovnim nastojanjima, dok škola prihvaća roditelje kao pomoć, posebno u odgojnom radu.«¹⁹

Zaključak

Vrednote su neizostavne u metodičkom kontekstu hrvatskoga jezika jer u suodnosu sa sadržajem matične znanosti omogućuju cjelovit razvoj učenika. Odgojna i obrazovna zadaća učitelja, metodičara, odgojno-obrazovnih djelatnika jest potpuno ostvariti odgojne i obrazovne ishode.

¹⁹ Jasna RELJA, Preduvjeti suradnje roditelja i škole, *Bjelovarski učitelj*, 26 (2021) 1-3, 46-62, 55.

Kompetencije je moguće konkretizirati tako da se navedu kognitivna i nekognitivna svojstva osobe (znanja i intelektualne vještine, vrijednosti, stavovi i navike) koja su potrebna za uspješno obavljanje neke profesionalne i neprofesionalne aktivnosti...²⁰ Kognitivnim se ciljevima smatraju znanja, psihomotornim se ciljevima smatraju vještine, a afektivnim se ciljevima smatraju vrijednosti i stavovi.²¹ Kognitivni se ishodi temelje na kognitivnim ciljevima (znanju), iako je u definiranju ishoda nemoguće posve zanemariti psihomotorne i afektivne ciljeve.²² Odgojno-obrazovni ishodi za hrvatski jezik eksplicitno su navedeni u *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (NN 10/2019). Učitelja profesija obvezuje na djelovanje u odgojnom i obrazovnom smislu, ali uvijek u suodnosu s društvenim normama i u interakciji s roditeljima (obitelji) čija su djeca kao metodički subjekti uključena u poučavanje.

Vrednote su u metodičkome diskursu hrvatskoga jezika u ovome radu prikazane s aspekta učitelja i roditelja te analizirane u udžbeničkoj literaturi. Rezultati ukazuju na to da se podudaraju mišljenja roditelja i učitelja o vrednotama koje treba unositi u nastavu, a analizirana udžbenička literatura prati te zahtjeve unosom (i čestim ponavljanjem) vrednota u metodičkim predlošcima i metodičkom instrumentariju. Iznimno je važno optimizirati unos etičkih i aksioloških sadržaja te dobrim ponavljanjem omogućiti učenicima stjecanje pozitivnoga odnosa prema tim vrednotama.

²⁰ Usp. Nikola PASTUOVIĆ, *Obrazovanje i razvoj*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012, 49.

²¹ Usp. Dominique Simone RYCHEN, Laura HERSH SALGANIK (ur.), *Defining and Selecting Key Competencies*, Seattle i dr., Hogrefe & Huber Publishers, 2001.

²² Usp. Kolar Billege, *Sadržaj, ishodi i...*, 113.

Martina Kolar Billege*

Methodological Approach to Values in Teaching Croatian Language

Summary

The methodological approach to values in the teaching of the Croatian language necessitates the integration of scientific knowledge from underlying fields into the planning and implementation of the teaching process. The teaching methodology's generic structure demonstrates the synergy upbringing and education in order to achieve cognitive and affective outcomes. In order for students to develop holistically, it is necessary, in a scientific sense, to interpolate ethical and axiological components – values, in addition to the content of the primary science, into the teaching process. The paper has recorded the frequency of each individual value in methodological templates in Croatian textbooks. The combined data indicate that the high frequency values are knowledge, gratitude and love. Teachers (N = 137) and parents (N = 102) agree that the mentioned values are related to family. More than 50% of teachers always include all the mentioned values (except faith, humility and sacrifice) in the methodological context, and less than 50% of parents think that faith and humility should always be included in classes. The results show that the values that the surveyed teachers and parents consider to be related to family and necessary in the methodological context are at the same time the values of high and medium frequency in methodological templates.

Key words: axiology, Croatian language teaching methodology, family, teachers, textbooks.

(na engl. prev. Gordana Jerkić)

* Martina Kolar Billege, PhD, Assoc. Prof., University of Zagreb, Faculty of Teacher Education; Address: Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; e-mail: martina.kolar@ufzg.hr.